

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (ósma izba)

z dnia 22 listopada 2012 r.*

Artykuł 157 TFUE — Dyrektywa 79/7/EWG — Dyrektywa 97/81/WE — Porozumienie ramowe dotyczące pracy w niepełnym wymiarze czasu pracy — Dyrektywa 2006/54/WE — Emerytura z systemu o charakterze składkowym — Równe traktowanie pracowników płci męskiej i pracowników płci żeńskiej — Dyskryminacja pośrednia ze względu na płeć

W sprawie C-385/11

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Juzgado de lo Social de Barcelona (Hiszpania), postanowieniem z dnia 4 lipca 2011 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 19 lipca 2011 r., w postępowaniu:

Isabel Elbal Moreno

przeciwko

Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS),

Tesorería General de la Seguridad Social (TGSS),

TRYBUNAŁ (ósma izba),

w składzie: C. Toader, pełniąca obowiązki prezesa ósmej izby, A. Prechal (sprawozdawca) i E. Jarašiūnas, sędziowie,

rzecznik generalny: E. Sharpston,

sekretarz: M. Ferreira, główny administrator,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 27 września 2012 r., rozważywszy uwagi przedstawione:

- w imieniu Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS) przez F. de Miguela Pajuela, działającego w charakterze pełnomocnika, wspieranego przez A. Álvarez Moreno i J. Ignacia del Vallego de Joza, abogados,
- w imieniu rządu hiszpańskiego przez S. Centeno Huertę i S. Martíneza-Lagego Sobreda, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu belgijskiego przez L. Van den Broeck i M. Jacobs, działające w charakterze pełnomocników,

* Język postępowania: hiszpański.

— w imieniu Komisji Europejskiej przez G. Valera Jordanę i M. van Beeka, działających w charakterze pełnomocników,

podjąwszy, po wysłuchaniu rzecznika generalnego, decyzję o rozstrzygnięciu sprawy bez opinii,

wyduje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni klauzuli 4 Porozumienia ramowego dotyczącego pracy w niepełnym wymiarze godzin [czasu pracy], zawartego w dniu 6 czerwca 1997 r., stanowiącego załącznik do dyrektywy Rady 97/81/WE z dnia 15 grudnia 1997 r. dotyczącej Porozumienia ramowego dotyczącego pracy w niepełnym wymiarze godzin [czasu pracy] zawartego przez UNICE, CEEP i ETUC (Dz.U. 1998, L 14, s. 9), zmienionej dyrektywą Rady 98/23/WE z dnia 7 kwietnia 1998 r. (Dz.U. L 131, s. 10, zwanego dalej „porozumieniem ramowym”), a także wykładni art. 157 TFUE i art. 4 dyrektywy 2006/54/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie wprowadzenia w życie zasady równości szans oraz równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zatrudnienia i pracy (Dz.U. L 204, s. 23) oraz art. 4 dyrektywy Rady 79/7/EWG z dnia 19 grudnia 1978 r. w sprawie stopniowego wprowadzania w życie zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zabezpieczenia społecznego (Dz.U. L 6, s. 24).
- 2 Wniosek został przedstawiony w ramach sporu pomiędzy I. Elbal Moreno a Instituto Nacional de la Seguridad Social (krajowym instytutem zabezpieczeń społecznych, zwanym dalej „INSS”) i Tesorería General de la Seguridad Social (powszechną kasą zabezpieczeń społecznych, zwaną dalej „TGSS”) dotyczącego otrzymania przez nią emerytury.

Ramy prawne

Uregulowania Unii

- 3 Artykuł 1 dyrektywy 79/7 stanowi:

„Celem niniejszej dyrektywy jest stopniowe wprowadzenie w życie, w dziedzinie zabezpieczenia społecznego i innych elementów ochrony socjalnej przewidzianych w art. 3, zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zabezpieczenia społecznego, nazywanej dalej »zasadą równego traktowania«”.

- 4 Zgodnie z art. 3 ust. 1 lit. a) dyrektywy 79/7:

„Niniejszą dyrektywę stosuje się do:

- a) systemów ustawowych zapewniających ochronę przed ryzykiem:

[...]

— starości,

[...]”.

5 Artykuł 4 ust. 1 dyrektywy 79/7 stanowi:

„Zasada równego traktowania oznacza brak jakiejkolwiek dyskryminacji ze względu na płeć, bądź bezpośrednio, bądź pośrednio poprzez odwołanie, zwłaszcza do stanu cywilnego lub rodzinnego, w szczególności jeżeli chodzi o:

- zakres stosowania systemów i warunki objęcia systemami,
- obowiązek opłacania i obliczanie wysokości składek,
- obliczanie wysokości świadczeń, w tym podwyżek należnych z tytułu małżonka i na osobę będącą na utrzymaniu, oraz jeżeli chodzi o warunki dotyczące okresu wypłaty świadczeń i zachowanie prawa do świadczeń”.

6 Zgodnie z klauzulą 4 porozumienia ramowego, zatytułowaną „Zasada niedyskryminacji”:

„1. W odniesieniu do warunków zatrudnienia pracownicy zatrudnieni w niepełnym wymiarze godzin [czasu pracy] nie mogą być traktowani w mniej korzystny sposób niż porównywalni pracownicy zatrudnieni w pełnym wymiarze godzin [czasu pracy] jedynie z tytułu zatrudnienia w niepełnym wymiarze godzin [czasu pracy], o ile odmienne traktowanie nie znajduje uzasadnienia w przyczynach o charakterze obiektywnym.

[...]”.

7 Artykuł 1 dyrektywy 2006/54, zatytułowany „Cel”, stanowi:

„Celem niniejszej dyrektywy jest wprowadzenie w życie zasady równości szans oraz równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zatrudnienia i pracy.

W tym celu zawiera ona przepisy dotyczące wprowadzenia w życie zasady równego traktowania w odniesieniu do:

[...]

- b) warunków pracy, w tym wynagrodzenia;
- c) systemów zabezpieczenia społecznego pracowników.

[...]”.

Uregulowania hiszpańskie

- 8 Jak wynika z postanowienia odsyłającego, w niniejszym sporze zastosowanie znajdują następujące przepisy Ley General de Seguridad Social (ogólnej ustawy o zabezpieczeniu społecznym), zatwierdzonej królewskim dekretem ustawodawczym nr 1/94 z dnia 20 czerwca 1994 r. (BOE nr 154 z dnia 29 czerwca 1994 r., s. 20658, zwanej dalej „LGSS”):

„Artykuł 160.

Definicja

Gospodarcze świadczenie emerytalne typu składkowego przysługuje każdemu beneficjentowi w sposób wyłączny i stanowi świadczenie dożywotnie przyznawane na warunkach, w wysokości i formie określonych w przepisach, gdy beneficjent, po osiągnięciu określonego wieku zaprzestaje lub zaprzestał świadczenia pracy.

Artykuł 161.

Beneficjenci

1. Prawo do emerytury typu składkowego przysługuje osobom objętym niniejszą regulacją ogólną, które poza warunkiem ogólnym wymagany w art. 124 ust. 1 spełniają następujące warunki:

- a) osiągnęły wiek 65 lat;
- b) wykazują minimalny okres składkowy wynoszący 15 lat [...].

Artykuł 162.

Podstawa świadczenia emerytalnego

1. Podstawą świadczenia emerytalnego typu składkowego stanowi iloraz wynikający z podzielenia przez 210 podstawy składkowej osoby zainteresowanej w okresie 180 miesięcy poprzedzających bezpośrednio miesiąc poprzedzający powstanie prawa do emerytury [...].

Siódmy przepis dodatkowy. Zasady mające zastosowanie do pracowników zatrudnionych w niepełnym wymiarze czasu pracy

- 1. Ochrona społeczna wynikająca z umów o pracę w niepełnym wymiarze czasu pracy podlega zasadzie zrównania praw pracownika zatrudnionego w niepełnym wymiarze czasu pracy do praw pracownika zatrudnionego w pełnym wymiarze i w szczególności następującym uregulowaniom:

Po pierwsze: składki

- a) Podstawa składek zabezpieczenia społecznego i opłat pobieranych wspólnie z nimi jest zawsze miesięczna i stanowi ją wynagrodzenie faktycznie uzyskane za przepracowane godziny, zarówno zwykłe, jak również nadzwyczajne.
- b) Podstawa określonych w ten sposób składek nie może być mniejsza od kwot określonych w przepisach.
- c) Godziny nadliczbowe są uwzględniane przy obliczaniu składki zabezpieczenia społecznego na tych samych zasadach i wedle tych samych stawek, co godziny zwykłe.

Po drugie: okresy składkowe

- a) Celem wykazania okresów koniecznych do uzyskania prawa do świadczeń emerytalnych lub związanych z trwałą niezdolnością do pracy, ze zgonem, do renty rodzinnej lub związanych z czasową niezdolnością do pracy, macierzyństwem i ojcostwem, składki są uiszczane wyłącznie wedle godzin przepracowanych, zarówno zwykłych, jak i nadliczbowych, poprzez ich przeliczenie na odpowiednią ilość przyjętych dni składkowych. W tym celu ilość godzin rzeczywiście przepracowanych zostanie podzielona przez pięć, co stanowi ekwiwalent dzienny uwzględnienia 1826 godzin rocznie.
- b) Celem uzyskania prawa do emerytury i trwałej niezdolności do pracy współczynnik w wysokości 1,5 ma zastosowanie do liczby przyjętych dni składkowych liczonych zgodnie z lit. a) niniejszego przepisu, a rezultat tego działania stanowi liczbę dni pracy uważanych za wykazane dla celów określenia minimalnych okresów składkowych. W żadnym razie nie można przyjąć większej liczby dni składkowych od liczby dni, która miałyby miejsce w przypadku świadczenia pracy w pełnym wymiarze czasu pracy.

Po trzecie: podstawy obliczenia

- a) Podstawa świadczeń emerytalnych i należnych w przypadku trwałej niezdolności do pracy jest obliczana zgodnie z zasadą ogólną [...]”.

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

- 9 W dniu 8 października 2009 r. w wieku 66 lat skarżąca w postępowaniu głównym złożyła w INSS wniosek o przyznanie emerytury. Wcześniej pracowała wyłącznie jako sprzątaczką dla wspólnoty mieszkaniowej przez okres 18 lat w niepełnym wymiarze czasu pracy (4 godziny tygodniowo, czyli 10% ustawowego czasu pracy w Hiszpanii, który wynosi 40 godzin tygodniowo).
- 10 Decyzją z dnia 13 października 2009 r. INSS odmówił przyznania jej emerytury, ponieważ nie spełniła wymogu opłacania składek przynajmniej przez okres 15 lat, co zgodnie z przepisami art. 161 ust. 1 lit. b) LGSS stanowi przesłankę uzyskania prawa do emerytury.
- 11 W dniu 30 listopada 2009 r. skarżąca w postępowaniu głównym wniosła odwołanie, które decyzją INSS z dnia 9 grudnia 2009 r. zostało oddalone. Podczas gdy minimalny okres składkowy, jaki skarżąca w postępowaniu głównym powinna była wykazać w celu uzyskania prawa do emerytury, wynosił 4931 dni, w decyzji stwierdzono, że jej okres składkowy wynosił 1362 dni, zgodnie z następującym podziałem:
 - 41 dni: od dnia 24 października 1960 r. do dnia 3 grudnia 1960 r. w pełnym wymiarze czasu pracy;
 - 336 dni: dni zrównane ze względu na trzy porody (3 x 112);
 - 656 dni: od dnia 1 listopada 1991 r. do dnia 30 października 2009 r., czyli okres wynoszący 6564 dni, uwzględniony w 10% ze względu na niepełny wymiar czasu pracy;
 - 329 dni: dni zrównane ze względu na współczynnik korekcyjny (1,5) przewidziany w siódmym postanowieniu dodatkowym LGSS.
- 12 W następstwie oddalenia złożonego przez nią odwołania skarżąca w postępowaniu głównym wystąpiła do Juzgado de lo Social de Barcelona (sądu w Barcelonie właściwego w sprawach z zakresu zabezpieczeń społecznych) z powództwem, w ramach którego podniosła, że siódme postanowienie dodatkowe LGSS, na podstawie którego odmówiono jej przyznania emerytury, stanowi naruszenie

zasady równości. Wspomniany przepis wymaga bowiem wykazania dłuższego okresu składkowego w przypadku pracowników zatrudnionych w niepełnym wymiarze czasu pracy, aniżeli w przypadku pracowników zatrudnionych w pełnym jego wymiarze, nawet przy uwzględnieniu współczynnika korekcyjnego wynoszącego 1,5, aby uzyskać świadczenie, które i tak jest proporcjonalnie niższe. Skarżąca w postępowaniu głównym podnosi również, że wspomniane uregulowanie prowadzi do dyskryminacji pośredniej, ponieważ nie można zaprzeczyć, że statystycznie to głównie kobiety korzystają z tego typu umów (około 80%).

- 13 W odniesieniu do wspomnianego siódmego postanowienia dodatkowego sąd odsyłający wyjaśnia, że uregulowanie to opiera się na zasadzie uwzględniania wyłącznie rzeczywiście przepracowanych godzin celem określenia wymaganych okresów składkowych, ale jednocześnie modyfikuje ją poprzez dwa przepisy korygujące, po to, by ułatwić dostęp do ochrony zabezpieczenia społecznego pracownikom zatrudnionym w niepełnym wymiarze czasu pracy.
- 14 W związku z tym, po pierwsze, pojęcie „dni uznanych za składkowe” jest zdefiniowane jako odpowiadające pięciu godzinom rzeczywistej pracy dziennie lub 1826 godzinom rocznie. Uiszczone składki są uwzględniane wedle przepracowanych godzin poprzez obliczenie ich odpowiednika wyrażonego w dniach uznanych za składkowe.
- 15 Po drugie, celem uzyskania prawa do świadczeń emerytalnych i związanych z trwałą niezdolnością do pracy stosuje się szczególną regułę korekcyjną, która polega na zastosowaniu do dni uznanych za składkowe współczynnika o wysokości 1,5. Liczba dni uznanych za składkowe ulega w ten sposób powiększeniu, co ułatwia dostęp do ochrony.
- 16 Niemniej według sądu odsyłającego fakt, że siódme postanowienie dodatkowe LGSS uwzględnia wyłącznie przepracowane godziny, a nie okresy składkowe (tzn. przepracowane dni), prowadzi ostatecznie do podwójnego zastosowania – choć skorygowanego – zasady pro rata temporis. Przepis ten wymaga bowiem proporcjonalnie dłuższego okresu składkowego, aby uzyskać prawo do emerytury, której wysokość jest również proporcjonalnie niższa na poziomie podstawy ze względu na niepełny wymiar czasu pracy. Wynika stąd, że pracownik zatrudniony w niepełnym wymiarze czasu pracy jest zobowiązany do wykazania, pod względem okresu składkowego, dłuższego stażu odwrotnie proporcjonalnego do zmniejszenia jego czasu pracy, aby uzyskać prawo do emerytury, której kwota i tak jest już bezpośrednio i proporcjonalnie niższa ze względu na niepełny wymiar czasu pracy.
- 17 Sąd odsyłający wyjaśnia też, że w przypadku skarżącej w postępowaniu głównym zastosowanie siódmego postanowienia dodatkowego LGSS oznacza, iż składki odprowadzone przez nią przez 18 lat w wysokości 10% dziennego czasu pracy odpowiadają, do celów obliczania okresu składkowego wymaganego do nabycia praw emerytalnych, wysokości składek odprowadzonych za okres krótszy niż trzy lata. W konsekwencji w przypadku umowy o pracę w niepełnym wymiarze czasu pracy w wysokości czterech godzin tygodniowo skarżąca w postępowaniu głównym powinna pracować 100 lat, aby spełnić wymóg minimalnego okresu składkowego 15 lat, co umożliwiłoby jej uzyskanie emerytury w wysokości 112,93 EUR miesięcznie.
- 18 W tych okolicznościach Juzgado de lo Social de Barcelona postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:
 - „1) Czy emerytura z systemu składkowego, tego rodzaju, jak przewidziana w hiszpańskim systemie zabezpieczenia społecznego, której podstawę stanowią składki uiszczane przez pracownika i na jego rzecz przez cały okres jego aktywności zawodowej, jest objęta pojęciem »warunków zatrudnienia« zawartym w zakazie dyskryminacji przewidzianym w klauzuli 4 dyrektywy 97/81?
 - 2) W przypadku, gdyby Trybunał udzielił odpowiedzi twierdzącej na pytanie pierwsze i uznał, że emerytura tego rodzaju, jak pochodząca z systemu składkowego, przewidziana w hiszpańskim systemie zabezpieczenia społecznego jest objęta pojęciem »warunków zatrudnienia«, do którego

odsyła klauzula 4 w dyrektywie 97/81, czy zakaz dyskryminacji przewidziany w tej klauzuli powinien być interpretowany w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie przepisowi krajowemu, który – w konsekwencji podwójnego zastosowania zasady *pro rata temporis* – wymaga od pracowników zatrudnionych w niepełnym wymiarze czasu pracy proporcjonalnie dłuższego okresu składkowego względem pracowników zatrudnionych w pełnym wymiarze czasu pracy, aby uzyskać w danym przypadku prawo do emerytury z systemu składkowego, której wysokość jest proporcjonalnie zmniejszona wedle ich czasu pracy?

- 3) Tytułem pytania uzupełniającego względem pytań poprzednich, czy regulacja tego rodzaju jak regulacja hiszpańska (zawarta w siódmym postanowieniu dodatkowym [LGSS]) dotycząca systemu składek, uzyskiwania i obliczania emerytury w przypadku pracowników zatrudnionych w niepełnym wymiarze czasu pracy może zostać uznana za jeden z »aspektów i warunków wynagrodzenia«, do których odnosi się zakaz dyskryminacji przewidziany w art. 4 dyrektywy 2006/54 i art. 157 TFUE [...]?
- 4) Tytułem pytania pomocniczego względem pytań poprzednich, w przypadku, gdyby hiszpańska emerytura z systemu składkowego nie była objęta ani zakresem pojęcia »warunków zatrudnienia«, ani zakresem pojęcia »wynagrodzenia«, czy zakaz bezpośredniej lub pośredniej dyskryminacji ze względu na płeć przewidziany w art. 4 dyrektywy 79/7 powinien być interpretowany w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie przepisowi krajowemu, który – w konsekwencji podwójnego zastosowania zasady *pro rata temporis* – wymaga od pracowników zatrudnionych w niepełnym wymiarze czasu pracy (w większości kobiet) proporcjonalnie dłuższego okresu składkowego względem pracowników zatrudnionych w pełnym wymiarze czasu pracy, aby uzyskać w danym przypadku prawo do emerytury z systemu składkowego, której wysokość jest proporcjonalnie zmniejszona wedle ich czasu pracy?».

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

Uwagi wstępne

- 19 Poprzez swoje pytania sąd odsyłający pragnie przede wszystkim ustalić, czy emerytura, taka jak będąca przedmiotem postępowania głównego, objęta jest zakresem stosowania klauzuli 4 porozumienia ramowego, art. 157 TFUE i art. 4 dyrektywy 2006/54 lub art. 4 dyrektywy 79/7.
- 20 W tym względzie trzeba przypomnieć, że pojęcie „wynagrodzenia” w rozumieniu art. 157 ust. 2 TFUE obejmuje emerytury będące pochodną stosunku zatrudnienia istniejącego między pracownikiem a pracodawcą, z wyłączeniem emerytur wypłacanych w ramach systemu ustawowego, do którego finansowania pracownicy, pracodawcy i ewentualnie organy administracji publicznej przyczyniają się w zakresie będącym pochodną raczej względów polityki społecznej niż tego stosunku zatrudnienia (wyrok z dnia 10 czerwca 2010 r. w sprawach połączonych C-395/08 i C-396/08 Bruno i in., Zb.Orz. s. I-5119, pkt 41 i przytoczone tam orzecznictwo). Wobec tego zakres wspomnianego pojęcia nie obejmuje systemów lub świadczeń zabezpieczenia społecznego, takich jak emerytury, bezpośrednio uregulowanych w przepisach ustawowych, z wyłączeniem wszelkich układów zbiorowych zawartych w ramach danego przedsiębiorstwa lub danej branży, których postanowienia mają moc obowiązującą w przypadku ogólnie określonych kategorii pracowników (zob. wyrok z dnia 29 listopada 2001 r. w sprawie C-366/99 Griesmar, Rec. s. I-9383, pkt 27 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 21 Poza tym pojęcie „warunków zatrudnienia” w rozumieniu klauzuli 4 pkt 1 porozumienia ramowego obejmuje emerytury będące pochodną stosunku zatrudnienia istniejącego między pracownikiem a pracodawcą, z wyłączeniem emerytur wypłacanych w ramach ustawowego systemu zabezpieczeń społecznych, które zależą w mniejszym stopniu od tego stosunku pracy a w większym od względów polityki społecznej (ww. wyrok w sprawach połączonych Bruno i in., pkt 42).

- 22 Tymczasem emerytura, taka jak będąca przedmiotem postępowania głównego, która, jak zauważył rząd hiszpański, jest najbardziej powszechna wśród emerytur uregulowanych w prawie hiszpańskim, zdaje się być emeryturą, która w mniejszym stopniu zależy od stosunku pracy istniejącego między pracownikiem a pracodawcą, a większym od względów polityki społecznej w rozumieniu orzecznictwa przytoczonego w pkt 20 i 21 niniejszego wyroku, w przypadku której art. 157 TFUE i klauzula 4 porozumienia ramowego nie znajdują zastosowania.
- 23 Oczywiście względy polityki społecznej, organizacji państwa, względy etyczne lub nawet natury budżetowej, które odegrały lub mogły odegrać pewną rolę przy tworzeniu systemu przez ustawodawcę krajowego, nie mogą przeważać, jeżeli emerytura dotyczy jedynie szczególnej kategorii pracowników, jest bezpośrednio związana z przepracowanym okresem, a jej wysokość jest obliczana na podstawie ostatniego wynagrodzenia (ww. wyrok w sprawach połączonych *Bruno i in.*, pkt 47).
- 24 W każdym razie pierwsza z trzech powyższych przesłanek nie wydaje się być spełniona, gdyż z przedłożonych Trybunałowi materiałów w żaden sposób nie wynika, że emerytura, taka jak będąca przedmiotem postępowania głównego, dotyczy jedynie jednej szczególnej kategorii pracowników.
- 25 W związku z tym, jak słusznie zauważyli INSS, rządy hiszpański i belgijski oraz Komisja Europejska, ani art. 157 TFUE, ani w konsekwencji art. 4 dyrektywy 2006/54, która realizuje to postanowienie, ani klauzula 4 porozumienia ramowego nie mogą znaleźć zastosowania w przypadku emerytury, takiej jak będąca przedmiotem postępowania głównego.
- 26 Emerytura ta może natomiast wchodzić w zakres stosowania dyrektywy 79/7, jako że stanowi część ustawowego systemu ochrony przed jednym z rodzajów ryzyka wymienionych w art. 3 ust. 1 tej dyrektywy, czyli starością, oraz jest bezpośrednio i faktycznie związana z ochroną przed tym ryzykiem (zob. podobnie wyrok z dnia 20 października 2011 r. w sprawie C-123/10 *Brachner*, Zb.Orz. s. I-10003, pkt 40).
- 27 W tych okolicznościach odpowiedzi wymaga jedynie pytanie czwarte.

W przedmiocie pytania czwartego

- 28 Poprzez swoje pytanie czwarte sąd odsyłający pragnie zasadniczo ustalić, czy art. 4 dyrektywy 79/7 powinien być interpretowany w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie – w okolicznościach takich, jak będące przedmiotem postępowania głównego – uregulowaniu państwa członkowskiego, które wymaga od pracowników zatrudnionych w niepełnym wymiarze czasu pracy, z których znaczną większość stanowią kobiety, proporcjonalnie dłuższego okresu składkowego względem pracowników zatrudnionych w pełnym wymiarze czasu pracy, aby uzyskać w danym wypadku prawo do emerytury z systemu składkowego, której wysokość jest proporcjonalnie zmniejszona wedle ich czasu pracy.
- 29 W tym względzie trzeba przypomnieć, że z utrwalonego orzecznictwa Trybunału wynika, iż pośrednia dyskryminacja w rozumieniu art. 4 dyrektywy 79/7 ma miejsce wówczas, gdy stosowanie przepisu krajowego – choćby sformułowanego w sposób neutralny – w rzeczywistości powoduje pogorszenie sytuacji znacznie większej liczby kobiet niż mężczyzn (zob. w szczególności ww. wyrok w sprawie *Brachner*, pkt 56).
- 30 Tymczasem z jednej strony, jak wynika z postanowienia odsyłającego, a konkretnie z wyjaśnień sądu odsyłającego przytoczonych w pkt 17 niniejszego wyroku, uregulowanie, takie jak będące przedmiotem postępowania głównego, powoduje pogorszenie sytuacji pracowników zatrudnionych w niepełnym wymiarze czasu pracy, takich jak skarżąca w postępowaniu głównym, którzy długotrwale wykonywali pracę w zmniejszonym wymiarze czasu pracy, ponieważ ze względu na metodę stosowaną do obliczania okresu składkowego uprawniającego do otrzymania emerytury uregulowanie to w praktyce pozbawia owych pracowników wszelkiej możliwości otrzymania emerytury.

- 31 Z drugiej strony już sam sąd odsyłający stwierdza, że statystycznie rzecz ujmując, uregulowanie, takie jak będące przedmiotem postępowania głównego, dotyczy większej liczby kobiet niż mężczyzn, gdyż w Hiszpanii co najmniej 80% pracowników zatrudnionych w niepełnym wymiarze czasu pracy stanowią kobiety.
- 32 Wynika stąd, że takie uregulowanie jest sprzeczne z art. 4 ust. 1 dyrektywy 79/7, chyba że jest ono uzasadnione obiektywnymi czynnikami, niemającymi nic wspólnego z dyskryminacją ze względu na płeć. Taka sytuacja ma miejsce, jeżeli wybrane środki odnoszą się do prawnie uzasadnionego celu polityki społecznej państwa członkowskiego, którego przepisy są rozpatrywane, oraz są odpowiednie i niezbędne dla osiągnięcia realizowanego przez nie celu (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Brachner, pkt 70).
- 33 INSS i rząd hiszpański podnoszą, że obowiązek wykazania pewnej liczby okresów składkowych w celu nabycia uprawnień do otrzymywania pewnych rodzajów świadczeń stanowi przejaw ogólnego celu polityki społecznej realizowanej przez krajowego prawodawcę, gdyż obowiązek ów ma zasadnicze znaczenie w systemie zabezpieczenia społecznego o charakterze składkowym, jako że między innymi pozwala na utrzymanie równowagi finansowej tego systemu.
- 34 W tym względzie trzeba zauważyć, że jak wynika z postanowienia odsyłającego składki odprowadzane przez omawianych pracowników zatrudnionych w niepełnym wymiarze czasu pracy pozwalały między innymi na zapewnienie finansowania systemu emerytur. Poza tym nie ma wątpliwości, że w przypadku otrzymania przez nich emerytury jej wysokość byłaby proporcjonalnie niższa ze względu na przepracowany przez nich czas i wysokość odprowadzonych składek.
- 35 Tymczasem, jak słusznie zauważyły rząd belgijski i Komisja, z przedłożonych Trybunałowi materiałów nie można wywnioskować, że w takich okolicznościach pozbawienie pracowników zatrudnionych w niepełnym wymiarze czasu pracy, takich jak skarżąca w postępowaniu głównym, wszelkiej możliwości otrzymywania emerytury stanowi środek rzeczywiście niezbędny do realizacji celu ochrony systemu zabezpieczenia społecznego o charakterze składkowym, do którego odwołują się INSS i rząd hiszpański, a osiągnięcie tego celu nie byłoby możliwe przy zastosowaniu innego środka mniej niekorzystnego dla tych pracowników.
- 36 Interpretacji tej nie zmienia argument INSS i rządu hiszpańskiego, zgodnie z którym pracownikom zatrudnionym w niepełnym wymiarze czasu pracy dostęp do emerytur ułatwiają dwa środki korygujące wskazane w pkt 14 i 15 niniejszego wyroku. Nie wydaje się bowiem, aby środki te w jakikolwiek sposób poprawiały sytuację pracowników zatrudnionych w niepełnym wymiarze czasu pracy, takich jak skarżąca w postępowaniu głównym.
- 37 Co się tyczy powołanego przez rząd hiszpański wyroku z dnia 16 lipca 2009 r. w sprawie C-537/07 Gómez-Limón Sánchez-Camacho, Zb.Orz. s. I-6525, wystarczy zauważyć, jak słusznie uczyniła to Komisja, że wyrok ten, jak wynika z jego pkt 60, dotyczy, w odniesieniu do dyrektywy 79/7, zasadniczo interpretacji jej art. 7 ust. 1 lit. b), na mocy którego państwa członkowskie mają możliwość wyłączenia z jej zakresu stosowania nabywania praw do świadczeń z ustawowych systemów zabezpieczenia społecznego w następstwie okresów przerwy w wykonywaniu pracy ze względu na wychowywanie dzieci. Tymczasem z postanowienia odsyłającego nie wynika, aby przepis ten znajdował zastosowanie w sporze będącym przedmiotem postępowania głównego.
- 38 W związku z powyższym na pytanie czwarte trzeba odpowiedzieć, że art. 4 dyrektywy 79/7 powinien być interpretowany w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie – w okolicznościach takich, jak będące przedmiotem postępowania głównego – uregulowaniu państwa członkowskiego, które wymaga od pracowników zatrudnionych w niepełnym wymiarze czasu pracy, z których znaczną większość stanowią kobiety, proporcjonalnie dłuższego okresu składkowego względem pracowników zatrudnionych w pełnym wymiarze czasu pracy, aby uzyskać w danym wypadku prawo do emerytury z systemu składkowego, której wysokość jest proporcjonalnie zmniejszona wedle ich czasu pracy.

W przedmiocie kosztów

- ³⁹ Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (ósma izba) orzeka, co następuje:

Artykuł 4 dyrektywy Rady 79/7/EWG z dnia 19 grudnia 1978 r. w sprawie stopniowego wprowadzania w życie zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zabezpieczenia społecznego należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie – w okolicznościach takich jak będące przedmiotem postępowania głównego – uregulowaniu państwa członkowskiego, które wymaga od pracowników zatrudnionych w niepełnym wymiarze czasu pracy, z których znaczną większość stanowią kobiety, proporcjonalnie dłuższego okresu składkowego względem pracowników zatrudnionych w pełnym wymiarze czasu pracy, aby uzyskać w danym wypadku prawo do emerytury z systemu wysokość charakterze składkowym, której wysokość jest proporcjonalnie zmniejszona wedle ich czasu pracy.

Podpisy